

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

(підпис)

Ячменіхін К.М.

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНА – ЄС: ІСТОРІЯ ВЗАЄМИН

Освітня програма «Історія та археологія»

2024-25 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин.

Протокол № 1 від «28» серпня 2024 року.

Розробники: Т. В. Соломенна, доцент, кандидат історичних наук.

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Україна – ЄС: історія взаємин» представляє основні віхи становлення європейської інтеграції, інформація базового функціоналу інституцій ЄС й еволюцію відносин між Європейським Союзом та Україною. Вона представляє здатність формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду, втілювати принципи формування науково-методологічного апарату здобувача освіти доктора філософії першого року підготовки. Курс європейських студій становить один з пріоритетів історичного напрямку підготовки фахівців щодо сучасних тенденцій розвитку європейської та української науки.

Навчальна дисципліна «Україна – ЄС: історія взаємин» пов'язана з комплексом навчальних курсів попереднього етапу навчання. Міждисциплінарні зв'язки певних етапів всесвітньої історії та історії України, політології, соціології, глобальних проблем сучасності та інших навчальних курсів становлять каркас й формують базові уявлення щодо євроінтеграційних процесів та участі в них українського суспільства. Навчальна дисципліна розпочинає напрям євроінтеграційних курсів, що містить базовий комплекс знань щодо євроінтеграційного поступу України та розуміння сучасного стану європейської спільноти.

Обсяг дисципліни

	Денна форма
Кількість кредитів ECTS	
Кількість годин:	
- лекції	16
- практичні / семінарські	14
- лабораторні	
- індивідуальні завдання	
- самостійна робота студента	60

Статус навчальної дисципліни: обов'язкова.

Передумови для вивчення дисципліни. Європейський вибір України – стратегічний вектор розвитку нашої держави впродовж усіх років незалежності. Відносини України та ЄС, розпочаті з визнання Європейським економічним співтовариством результатів референдуму 1 грудня 1991 року відкрили нову віху взаємин українського суспільства з об'єднаною європейською спільнотою. Історичний контекст еволюції української нації цілком наповнений європейським виміром ціннісного, побутового, господарського, мистецького, наукового змісту. Європа для України становить цивілізаційний вибір, включаючи цінності демократичного розвитку, ринкової конкурентної економіки та поваги до прав і свобод людини. Загострення відносин з РФ з 2014 р. й повномасштабне вторгнення в лютому 2022 р. з новою силою актуалізувало питання євроінтеграційного поступу України.

Навчальна дисципліна «Україна – ЄС: історія взаємин» покликана сфокусувати увагу здобувачів освіти на основних моментах інтеграційних процесів в Європі, функціях та повноваженнях головних інституцій Європейського Союзу, а також актуалізувати знання основних завдань для України на етапі вступу до ЄС. Сучасний етап відносин Україна-ЄС потребує більшого залучення різних груп українського громадянського суспільства, фахівців та спеціалістів різних галузей на поглибленні знань щодо проведення необхідних реформ та виконанням необхідних завдань на етапі здобуття повноправного членства в ЄС. Амбітні й складні задачі по здобуттю членства в ЄС Україна має виконувати, продовжуючи мужній опір несамовитому агресору РФ, захищаючи власний суверенітет й цінності демократії, гуманізму та поваги до людської гідності.

Обізнаність щодо основних тенденцій європейського життя та основних завдань до набуття повноправного членства в ЄС є обов'язковою вимогою сьогодення до всіх членів українського суспільства, тим більше до фахівців гуманітарної сфери, які становлять рушійну силу прогресивних й таких очікуваних змін в Україні.

Очікувані результати навчання

У процесі вивчення дисципліни передбачається формування у студентів наступних *компетентностей*:

ЗК 1. Здатність формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

ЗК 2. Здатність до системного наукового мислення для здійснення дослідницької діяльності на основі власного наукового досвіду та світогляду.

ЗК 3. Здатність до вирішення актуальної наукової проблеми шляхом аналізу наявного наукового доробку та створення нових знань та методів для її розв'язання.

ЗК 4. Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї, формулювати та експериментально перевіряти наукові гіпотези, планувати, розробляти та реалізовувати дослідницькі та інноваційні проекти і програми.

ЗК 5. Здатність демонструвати культуру наукового усного і письмового мовлення, презентувати наукові результати в міжнародному загальному, науковому і професійному середовищі державною та іноземною мовами.

ЗК7. Здатність працювати в команді з дотриманням етичних зобов'язань, інтегруватися у світове наукове середовище, керуючись принципами академічної доброчесності.

ФК 2. Здатність до пошуку, отримання доступу до джерел інформації шляхом використання облікової документації архіву та музею, бібліотечного каталогу, новітніх ІКТ-ресурсів для формування джерельної бази дисертаційного дослідження.

ФК 3. Здатність до критично-оцінювального ставлення до різних типів історичних та археологічних джерел, їхнього широкого використання для написання дисертаційного дослідження.

ФК 4. Здатність інтерпретувати результати наявних наукових досліджень, проводити їх коректний аналіз та узагальнення.

ФК 9. Здатність до постановки та вирішення нових проблем в галузі історії та археології, запровадження результатів інноваційної діяльності до наукового обігу та їх широкої популяризації.

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких *програмних результатів навчання*:

ПРН 1. Побудова власного наукового світобачення та дослідницького поля на основі сучасної історичної парадигми, загальнолюдських цінностей, базових принципів функціонування світової наукової спільноти.

ПРН 2. Досконале знання сфери досліджуваного та широкого загальноісторичного контексту, історіографічної та джерелознавчої бази, модерних наукових теорій і концепцій зі спеціальності історія та археологія, використання вітчизняного і зарубіжного наукового досвіду і доробку.

ПРН 3. Здатність генерувати нові ідеї, формувати нові знання, формулювати нові історичні завдання для розширення меж дослідницької діяльності, вміння розробляти і реалізовувати інноваційні проекти і програми для визначення нових пріоритетних напрямків розвитку історичної науки.

ПРН 5. Навички наукового пошуку джерел різного типу, їхнього всебічного аналізу, визначення достовірності, інформативності, унікальності шляхом застосування сучасних методів і засобів дослідження.

ПРН 8. Досконале вміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології та програмні продукти на всіх етапах наукового дослідження, створювати якісні презентації, ефективно застосовувати мультимедійні технології, програмне забезпечення для виконання наукових завдань

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	усього	включно з				усього	включно з					
л		пр	лаб	інд	срс		л	пр	лаб	інд	срс	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Інтеграційні процеси в Європі. Євроінтеграційний поступ України												
Тема 1. Вступ. Сучасна Об'єднана Європа.	12	2				6	12	2				6
Тема 2. Етапи європейської інтеграції. Інститути ЄС: компетенції та функції	10	2	2			6	10	2	2			6
Тема 3. Розширення ЄС. Копенгагенські критерії.	10	2	2			6	10	2	2			6
Тема 4. Україна та процеси Європейської інтеграції. Співпраця України з ЄС.	12	2	2			8	12	2	2			8
Разом за змістовим модулем 1	30	8	6			26	30	8	6			26
Змістовий модуль 2. Україна – країна-кандидат на вступ до ЄС												
Тема 5. Європейська Політика сусідство. Східне партнерство.	12	2	2			8	12	2	2			8
Тема 6. Правова основа ЄС. Хартія основних прав	12	2	2			8	12	2	2			8

Тема 7. Угода про асоціацію між ЄС та Україною: підготовка, підписання, імплементація.	14	2	2			10	14	2	2			10
Тема 8. Україна країна-кандидат на членство в ЄС. Процедура вступу.	12	2	2			8	12	2	2			8
Разом за змістовим модулем 2	60	8	8			34	60	8	8			34
Усього годин	90	16	14			60	90	16	14			60

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сівроінтеграційні процеси в Європі	2
2	Інститути ЄС: склад, функції, головування	2
3	Хвили розширення ЄС. Процедура вступу	2
4	Еволюція взаємин України з ЄС	2
5	Східне партнерство: формат для України	2
6	Угода про асоціацію між Україною та ЄС	2
7	Україна – країна-кандидат на вступ до ЄС	2
Усього годин практичних занять		14

Форми та методи контролю навчальних досягнень

1. Усне опитування, участь у груповій роботі;
2. Творчі роботи, презентації;
3. Контрольна робота.
  - студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
  - усна відповідь;
  - письмова робота.

Поточний контроль:

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 5 бали – здобувач освіти у повному обсязі опрацював програмовий матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання; 4 бали –

відповідь містить незначні неточності; 3 бали – студент може відтворити основні положення програмового матеріалу, його відповідь неповна; 2 бал – студент доповнює відповіді своїх товаришів; 1 бал – відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні.

Підсумковий контроль: *залік*.

Розподіл балів за темами:

	Поточне тестування та самостійна робота										Сума
	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2							
Тема	T1	T2	T3	к/р	T4	T5	T6	T7	T8	тв/р	100
Бали	5	10	5	10	10	10	10	10	15	15	

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Виконання самостійної роботи	2	10	40
Усна відповідь на практичному занятті	7	5	35
Контрольні роботи	2	5	10
Творча робота	1	15	15
Усього:			100

Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм оцінювання результатів навчання здобувача освіти може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни.

Пороговий рівень оцінки може визначатись за допомогою якісних критеріїв чотирирівневої шкали оцінювання (низький, середній, достатній, високий) результатів навчання і трансформуватись у відповідну оцінку використовуваної числової (рейтингової) шкали.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	F _x	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Рада Європи. Україна в Раді Європи. ОБСЄ: головні досягнення. Діяльність України в ОБСЄ. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).	6
2	Батьки-засновники об'єднаної Європи: історичні портрети. Підготовка до Римських угод: робота П.-А. Спаака. Діяльність комісій ЄЕС. Запровадження Європейської ради: ініціатива та діяльність. Декларація європейської ідентичності.	6
3	Особливості семи хвиль розширення. Запровадження Копенгагенських критеріїв. Втома від розширення ЄС початку ХХІ ст. ратифікація Конституції ЄС – політична криза. Хартія основоположних прав ЄС.	6
4	Особливості визнання України ЄЕС 1991 р. Відкриття представництв в Києві та Брюсселі. Початок взаємин з Україною за президентства Л. Кравчука. Підготовка Угоди про партнерство та співробітництво. Саміти України ЄС.	8
5	Ширша Європа. Європейська політика сусідства. Союз Середземномор'я. Особливості зовнішньополітичного курсу ЄС.	8
6	Особливості укладання основних договорів ЄС. Амстердамський та Ніщський договори – спроба реформування основних інституцій.	8

7	Підготовка Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2007-2011 р. Особливості взаємин Україна-ЄС за президентства В. Януковича. Реакція ЄС на політичні репресії в Україні та парламентські вибори до Верховної ради в жовтні 2012 р. Підготовка до підписання УА на Вільнюському саміті Східного партнерства в листопаді 2013 р. Революція Гідності в Україні та її політичні наслідки.	10
8	Допомога ЄС Україні в період повномасштабного вторгнення. Гуманітарні проекти та допомога українським біженцям. Взаємодія Україна ЄС в питаннях допомоги озброєнь. Ініціативи Е. Макрона щодо російсько-української війни. Нові політичні формати співробітництва: ЄПС та формат Рамштайн. Подача заявки України на вступ до ЄС. Отримання статусу кандидата та сім рекомендацій: завдання для України. Вибори до Європарламенту 2024 р. процедура вступу країни-кандидата. Новий склад Єврокомісії.	8
Усього годин на самостійну роботу		60

Матеріально-технічне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять
4. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

Рекомендовані інформаційні джерела

Основна література

1. Азбука Європейської інтеграції: навч.-метод. посібн. / Фонд місцевої демократії; укл.: І. Яковюк, Л. Трагнюк, В.Меделяєв. Х.: «Апес+», 2006. 165 с.
2. Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б.Колер-Кох [пер. з нім.]. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 396 с.
3. Булик М.В. Поняття «європейська інтеграція» та «європеїзація» у сучасній науковій думці [Електронний ресурс] Режим доступу: http://istfak-mgu.at.ua/publ/procesi_regionalizaciji_ta_globalizaciji_jak_dominanta_svitovogo_rozvitku/ponjattja_evropejska_integracija_ta_evropejizacija_u_suchasnij_naukovij_dumci/1-1-0-18
4. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція і проблеми сучасності: навчальний

- посібник. К.: «Хай-Тек Прес», 2008. 352 с.
5. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. К., 2009. 375 с.
  6. Гнатюк М. М. Відносини з Європейським Союзом та процес Європейської інтеграції України / Relations between Ukraine and the EU and European Integration process: навч.посіб. // За заг.ред М. Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого, О. Рудіка, Л. Прокопенка, В. Стрельцова. К.: Вид-во «Міленіум», 2009. 782с.
  7. Грицяк І.А. Право та інституції Європейського Союзу: навчальний посібник / 2-ге вид., доп. К: К. І.С., 2006. 300 с.
  8. Дзобко А. Україна та ЄС: сучасний стан та перспективи взаємовідносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ: Інститут міжнародних відносин. 2008. Вип. 23. С. 25-36.
  9. Європейська інтеграція. Словник-довідник. К., 2009.
  - 10.Європейська інтеграція: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І.А.Грицяка та Д. І.Дзвінчука. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 464 с.
  - 11.Європейський проект і Україна: Монографія / А.В. Єрмолаєв та ін. К.: НІСД, 2012. 192 с.
  - 12.Європейський Союз: Консолідовані договори / перекл. Ю. Петруся; наук. ред. В. Муравйов; Європейська Комісія в Україні. К.: Порт-Роял, 1999. 207 с.
  - 13.Європейський Союз: словник-довідник / ред.упоряд. М. Марченко. К.: К.І.С., 2005. 142 с.
  - 14.Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України [Електронний ресурс] : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 172 с. Режим доступу: <http://subject.com.ua/pdf/72.pdf>
  - 15.Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
  - 16.Копійка В.В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна. К.: Юрид. думка, 2005. 48 с.
  - 17.Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008.172 с.
  - 18.Кучик, О. С. Зовнішня політика України: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 572 с.
  - 19.Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): монографія. К.: ІДП ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
  - 20.Манжола В. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія. КНУ. К., 2007. 320 с.
  - 21.Ніколас Мусіс. Усе про спільноти Європейського Союзу. / перекл. з англ..К.: «К.І.С.», 2005. 466 с.

22. Олійник Ю. Порядок денний асоціації: стан та перспективи співробітництва України та Європейського Союзу. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2012. Випуск 24. С. 103-107. <http://dspace.nbuiv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/38129/18-Oliynyk.pdf?sequence=1>
23. Оновлення змісту Європейської політики сусідства: очікування України. *Урядовий портал*. http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248512945&cat_id=248512913
24. Палагнюк Ю. Зміст та перспективи політики Східного партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2. С. 13-20. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_4
25. Перегляд європейської політики сусідства / Спільне повідомлення для Європейського Парламенту, Європейської Ради, Європейського економічно-соціального комітету та Комітету регіонів http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_uk.pdf
26. Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник / Під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. К.: ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
27. Сидорук Т. Позиції та інтереси держав-членів у формуванні сучасної східної політики Європейського Союзу. [//file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8F/Downloads/Nznuoamv_2010_2_8.pdf](http://file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8F/Downloads/Nznuoamv_2010_2_8.pdf)
28. Сидорук Т. В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 444 с.
29. Смирнова К. Європейська економічна інтеграція України та нові перспективи Східного партнерства. *Міжнародний вісник*. 2009 р. № 37. С. 60-63. http://papers.univ.kiev.ua/1/mizhnarodni_vidnosyny/articles/smirnova-k-european-economic-integration-of-ukraine-and-new-perspectives-of-the_19284.pdf
30. Солоненко І. Вплив Європейського Союзу на процеси державотворення та демократизації в Україні <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-5.pdf>
31. Сорока С., Волчецький Р. Еволюція взаємовідносин України і Європейським Союзом. / <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/11.pdf>
32. Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти. Монографія. Донецьк, 2006. 268 с.
33. Чумаченко О. Східне партнерство Європейського Союзу: особливості двосторонніх відносин і багатостороннього виміру. <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p05/ar328342.pdf>
34. Шинкаренко Т. Фактори реалізації «Східного партнерства» як проекту

регіональної інтеграції. Відносини Україна–ЄС у багатополлярному світі: стан і перспективи на майбутнє. К.: «Стилос», 2010.

35. Яковюк І. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Харків: Право, 2013. 758 с.

Допоміжна література

1. Анікіна Т.М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. *Форум права*. 2013. № 3. С. 14-21.
2. Балюк Н. В. Еволюція європейської інтеграції у сфері зовнішньої політики та політики безпеки. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини*. 2009. № 3. С. 13–17.
3. Вайденфельд В. Европа от А до Я: Справочник европейской интеграции. Рига: Alberts XII, 2002. 540 с.
4. Деру Сіміч Л. Європейськість Сходу і Заходу.
5. Діденко Н.Г. Європейська інтеграція України та Програма Східного партнерства. *Антикризова стратегія регіональної молодіжної політики: матеріали регіон. наук.-практ. конф.* / за ред. В.В. Ликова, П.Г. Давидова. Донецьк: Норд-Прес, 2011. С. 132-134.
6. Європа – минуле і майбутнє. Візії та ревізії / упоряд. О.Гнатюк, А.Мокроусов. К.: Критика, 2009. 248 с.
7. Круглашов, А. М. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник. Ч. 1. Чернівці, 2010. 212 с.
8. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом та Заходом. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе*. К., 1994. Т.1. С. 1–11.
9. Сидорук, Т. В. Передумови появи та процес концептуалізації Європейської політики сусідства. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Міжнародні відносини*. 2009. № 3. С. 17–23.
10. Смирнова, К. Європейська інтеграція та Україна. *Право України*. 2011. №4. С. 153-158.
11. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / [І.Ф. Газізуллін, М.М. Гончар, О.В. Коломієць та ін.]; за ред. В. Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. К.: Агентство «Україна», 2009. 84 с.
12. Шаповалова О. Східне партнерство: асиметрія очікувань і можливостей. *International Review. Відносини Україна–ЄС: «Східне партнерство» у регіональному вимірі 2010*. №3 (15). С. 6.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

<https://www.eeas.europa.eu/en> https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk
<https://www.coe.int/uk/web/kyiv> <https://www.coe.int/web/portal/home>
<https://association4u.in.ua/> <https://www.president.gov.ua/> <https://www.osce.org/>
<https://aprei.com.ua/>